

ODMÍTNUTÍ LÉČBY – SVĚDKOVÉ JEHOVOVI

MUDr. Tomáš Lajkep, Ph.D.

Ústav lékařské etiky, Masarykova univerzita, Brno

Pediatr. pro Praxi, 2006; 3: 174

Pacient má v rozsahu, který povoluje zákon, právo odmítnout léčbu a má být současně informován o zdravotních důsledcích svého rozhodnutí. (Práva pacientů, odst. č. 4.)

Vyšetřovací a léčebné úkony se provádějí se souhlasem nemocného, či lze-li tento souhlas předpokládat. (Zákon č. 20/1966 Sb., § 23 odst. 2.)

Zamysleme se nad následujícími výroky: „Dospělý, kompetentní pacient, který svou nemocí neohrožuje nikoho ve svém okolí, má právo po řádném informování odmítnout léčbu, i kdyby mu odmítnutím léčby hrozily trvalé zdravotní následky i smrt.“

„Nikomu nemá být vnucována léčba, která je v rozporu s jeho náboženským přesvědčením.“

A nyní konkrétní kazuistika: Do porodnice přivezou mladou ženu – svědkyni Jehovovu, u které lékaři jednoznačně doporučují porod císařským řezem. Žena souhlasí, ale v žádném případě si nepřeje transfuzi krve během zákroku a kdykoli po něm, a to ani v případě život ohrožujícího krvácení. Nebezpečí smrti je si vědoma. Protože se nejedná o plánovaný výkon a situace se musí řešit ihned, nemají lékaři možnost pacientku odmítnout. Během výkonu skutečně dojde k profuznímu krvácení a odpovědný lékař si je jist, že podání transfuze by zachránilo pacientce život. Má v zájmu záchranu života mladé matky transfuzi podat, nebo má respektovat přání pacientky a nechat ji zemřít sobě pod rukama?

Tento případ nám ukazuje rozdíl mezi etikou a právem. Právo se ptá, zda je to, či ono jednání lékaře v daném okamžiku právně legitimní. Lékařská etika se ptá, jak má lékař jednat, a jak by tedy měla vypadat odpovídající právní úprava.

V této kazuistice zní tedy etická otázka takto: Měl by mít lékař za povinnost nepodat transfuzi, nebo by měl být právním řádem nucen k podání transfuze? Kdyby byl lékař zákonem nucen nepodat transfuzi, pak by se mohlo stát, že bude jednat v rozporu se svým svědomím a že zemře mladá žena. Avšak kdyby byl podle zákona nucen k podání transfuze, pak by se sice mohl odvolávat na právní znění, ale kde by pak byla svoboda pacienta se rozhodnout, zda chce, nebo nechce být léčen?

Výše uvedená kazuistika je příkladem morálního dilematu. Morální dilema nastává, jestliže pro souhlasnou i odmítavou odpověď existují zdánlivě stejně hodnotná morální tvrzení. Tak například bu-

du-li vycházet z toho, že nejdůležitější je respekt k autonomii člověka, mohu z této ověřené zásady vyvodit s maximální logickou správností jak názor, že mám respektovat vůli pacienta, tak i opak, tedy že mám chránit autonomii a integritu lékaře.

Tam, kde existuje silný společenský konsenzus, pravidla lékařského jednání jsou pevně stanovena a situace zcela přesně vyhovuje dohodnutým kritériím, nejedná se o morální dilema. Morální dilemata vyvstávají tehdy, jestliže mizí toto samozřejmé porozumění. Je třeba se smířit s tím, že zdánlivá nekomplikovanost každodenního života je neustále narušována novými zájmy a nově definovanými problémy, které lékařský pokrok přináší. Vyvstávají stále nová morální dilemata. Nic nezůstává uchráněno pochybností. Dynamika diskuzí na úrovni etické je pak vlastním podnětem pro změny právního řádu.

Argumenty svědků Jehovových

Svědkové Jehovovi obratně argumentují tím, že jejich oddanost přikázání Jehovy je větší než jakékoli lpění na životě. Musíme uznat, že mnozí lidé jsou ochotni položit svůj život za něco nebo někoho jiného, například vlastenec za vlast, věřící za víru, matka za dítě. Toto heroické nadšení se setkává od nepaměti s příznivým přijetím, i když často není prosto fanatismu. A musíme také uznat, že tento ideál je intersubjektivní – za co je někdo ochoten prolít krev, tomu se druhý jenom vysmívá. Jestliže tedy svědkové Jehovovi odmítají transfuzi, nemají za povinnost vysvětlovat druhým, jak k tomuto názoru přišli.

Zajímavé je ovšem to, že svědkové Jehovovi odmítají téměř výhradně jen transfuzi (plné krve – včetně autotransfuze, koncentráty erytrocytů, leukocytů, trombocytů a krevní plazmy), ale neodmítají transplantaci ani bohatě prokrvených orgánů, neodmítají transplantaci kostní dřeně a neodmítají ani přístroje mimotělního oběhu a frakce plazmy – jako jsou například koagulační faktory a imunoglobuliny.

Argumenty lékařů

Pro lékaře je jednoznačně těžká věc neposkytnout pomoc způsobem, o kterém je přesvědčen, že povede k úspěchu. Svědkové Jehovovi se dovolávají autonomie pacienta, avšak lékař snad nemá právo na autonomní rozhodnutí? Slyšel jsem, jak mnoho lékařů říká: „A i kdyby mi třeba zákon nakázal nepodat transfuzi, ano, i kdybych měl jít za to do vězení,

přesto bych cítil, že je mou větší povinností zachránit život člověku.“ Není snad toto také heroické vypětí a oddanost věci, které by si zasloužilo naše ocenění? I v rozhodnutí lékařů hrají tedy důležitou roli společně sdílené ideály vykonavatelů medicínské péče.

Svědkové Jehovovi jsou si těchto potíží vědomi, a proto se snaží vytvořit tzv. „výbory pro styk s nemocnicemi“. Tyto výbory se snaží najít pracoviště a odborníky, kteří by byli ochotni léčit svědky Jehovovy podle zásad jejich víry. Usilují o prohloubení komunikace mezi lékaři a pacienty, poskytují informační materiály a odbornou literaturu. V roce 1998 pracovaly na území ČR čtyři takovéto výbory (Praha, Brno, Plzeň, Ostrava), s nimiž spolupracovalo 200 lékařů.

Závěrem je nutno poznamenat, že naše právní legislativa není v otázce neposkytnutí transfuze svědkům Jehovovým dostatečně transparentní. Osobně se domnívám, že lékař se vystavuje nebezpečí trestního stíhání, ať již transfuzi podá, nebo ne, a vůbec není jasné, jak by jednou vyvolaný soudní proces dopadl. Jedna věc je právo a druhá je výklad práva. Zatímco jedna právní norma ukládá lékaři zachránit lidský život, druhá jej nabádá respektovat přání pacienta. Jako etik bych měl snad jediné toto doporučení: Jednejte v souladu se svým svědomím a kultivujte své svědomí k respektu vůči jiným. V případě dětských pacientů je však situace podle mého názoru jednodušší. Vzhledem k věku nemohou děti dát úplný a platný souhlas se zákrokem, a proto je nezbytné specifikovat podmínky, za kterých může být zákrok těmto osobám proveden v zájmu zajištění jejich ochrany. Mnozí rodiče se mohou dovolávat svého práva rozhodovat za dítě, ale jditě má své zdravotní zájmy, které nemusí konvenovat s názory rodičů.“

Druhý a třetí odstavec Úmluvy o biomedicíně stanoví, že není-li nezletilá osoba schopná dát svůj souhlas k zákroku, smí být zákrok proveden pouze se souhlasem rodičů, kteří o nezletilou osobu pečují, se souhlasem jejího zástupce, úřední osoby, či jiné osoby nebo orgánu, které určí zákon. Avšak s co největším zřetelem k zachování svébytnosti osob, pokud jde o zákroky ovlivňující jejich zdraví. Jsem přesvědčen, že v případě dětí hraje zachování života a zdraví primární úlohu.

MUDr. Tomáš Lajkep

Ústav lékařské etiky, Masarykova univerzita, Brno
e-mail: lajkep@seznam.cz